

ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ

У статті розглянуто професійні якості особистості. Обґрунтовано важливу роль організованості, яка створює реальний фундамент для успішної діяльності фахівця.

Ключові слова: організованість, професійна діяльність, самоконтроль, саморозуміння, самокритичність.

Нові вимоги, поставлені державою перед вищою школою в сучасних умовах її функціонування, визначають перспективні напрями професійної підготовки фахівців, зокрема соціальної сфери, серед яких передбачається гармонійне поєднання високого рівня їхнього професіоналізму, наукового світогляду й особистісних якостей.

Проблеми виховання організованості учнів знаходять відображення в класичних працях А. Макаренка, К. Ушинського і в загальних положеннях теорії виховання Є. Бондаревської.

Суть, зміст і структура організованості як якості особистості розглядаються в працях Є. Ільїна, А. Ковальова.

Деякі вчені пов'язують організованість школярів з їхньою навчальною діяльністю. А. Алфьоров розглядає організованість як необхідну передумову виховання відповідального ставлення школярів до навчання. Організованість повно й об'єктивно вимірюється за допомогою цілісно-функціонального підходу до вивчення властивостей особистості, розробленого А. Крупновим.

Питання формування у підлітків цілеспрямованості, організованості, дисциплінованості, самовладання та інших вольових якостей знайшли відображення в експериментальних дослідженнях М. Говорова, М. Виноградова, І. Купцова, А. Полтева та інших психологів.

Мета статті – розглянути вплив організованості на формування професійно значущих якостей особистості фахівця.

Динамічні зміни, що відбуваються в житті людей, суспільства, держави, хід науково-технічного прогресу змінюють уявлення про суть освітньої практики, що все більше орієнтується на перехід до концепції “багаторазової” освіти людини впродовж її активного життя. Суспільству потрібні сучасно освічені, моральні, заповзятливі люди, здатні самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, бути мобільними, організованими, динамічними, конструктивними фахівцями, володіти розвинутим почуттям відповідальності за долю країни.

У зв'язку з цим на перший план виступає проблема забезпечення якості освіти людини, яка в процесі освіти не тільки оволодіває певним стандартом сучасних знань, а й вчиться їх застосовувати в реальному житті. Вона постійно перебуває в режимі інноваційного пізнавального пошуку соціально-економічних, інтелектуально-культурних умов навколишнього її життя.

Формування сучасного фахівця невід'ємно пов'язане зі становленням його як цілісної, гуманної, всебічно розвинутої особистості, а також його професійною підготовкою, здійснюваною в системі вищої освіти.

Аналіз наукової літератури дає можливість зробити висновок, що забезпечити високу ефективність у ринкових умовах може тільки професіонал, який володіє певними професійними якостями, інтегрованими управлінськими навичками, такими як [7]:

– адаптаційна мобільність: схильність до творчих форм діяльності, неперервність, поглиблення й оновлення знань, ініціативність, нетерпимість до відсталості, консервативних проявів, прагнення вчити інших, бажання якісних змін в організації і в змісті власної діяльності, готовність до обґрунтованого ризику, прагнення нововведень, розширення кола своїх повноважень, діловитість;

– контактність: товариськість, емпатія, інтерес до людей, високий рівень розуміння у сфері міжособистісних відносин, здатність приваблювати людей, бачити себе збоку, слухати, розуміти і переконувати людей, уміння подивитися на конфліктну ситуацію очима співрозмовника;

– стресостійкість: інтелектуальна й емоційна захищеність у проблемних ситуаціях, самовладання і тверезість мислення у прийнятті колективних рішень, володіння навичками саморегуляції стану;

– домінантність: власність, честолюбство, прагнення до особистої незалежності, лідерство, готовність до безкомпромісної боротьби за свої права, самоповагу, високий рівень самооцінки і притягань, сміливість волевий характер.

Як показує практика, сучасна професійна освіта повинна орієнтуватися на становлення образу особистості, адекватного змісту професійної діяльності. Це, у свою чергу, передбачає підготовку професіоналів – соціально та професійно компетентних працівників з добре вираженими професійно значущими якостями і компетенцією, що відрізняються індивідуальним стилем діяльності [1, с. 4].

Таким чином, очевидна актуальність формування професійно значущих якостей, які слід розглядати як результат навчання, а отже, і як показник якості навчання в цілому.

Під професійно значущими (важливими) якостями в сучасних педагогічних дослідженнях прийнято розуміти індивідуально-психологічні властивості особистості, ставлення особистості до себе та інших людей, до моральних ідеалів тощо, які визначають успішність оволодіння професійною діяльністю та її ефективність [2, с. 160].

Професійно значущі якості особистості – це ті її індивідуальні якості, що сприяють ефективному освоєнню діяльності в ході навчання, а також ефективній реалізації власне професійних функцій у ході професійної діяльності.

Є. Зеєр [8] виділив такі професійні якості, необхідні будь-якому компетентному спеціалісту: спостережливість, образну, рухову й інші види пам'яті, технічне мислення, просторову уяву, уважність, емоційну стійкість, організованість, рішучість, витривалість, наполегливість, цілеспрямованість, дисциплінованість, самоконтроль тощо.

В.Д. Шадриков [9] надає два тлумачення професійних якостей. По-перше, під професійними якостями він розуміє “індивідуальні якості

суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності й на успішність освоєння цієї діяльності". До таких він відносить здібності, однак, на його думку, вони не вичерпують всього обсягу професійних якостей.

По-друге, В.Д. Шадриков [9] вважає, що система професійних якостей – це ті внутрішні умови, через які переломлюються зовнішні дії і вимоги до діяльності. Отже, розвиток професійних якостей і їх систем виступає вузловим моментом психологічної системи діяльності.

На наш погляд, загальні професійно значущі якості особистості, на які система контролю безпосередньо впливає, – це організованість, самокритичність і критичність розуму, самоконтроль.

Розглянемо виділені якості більш докладно.

Під критичністю розуму в педагогічній літературі прийнято розуміти вміння адекватно оцінювати власну діяльність, піддаючи її всебічному аналізу, а також уміння сприймати свої і чужі пропозиції як гіпотези, що потребують перевірки, і відмовлятися від тих із них, які не витримали цієї перевірки [3, с. 30].

Самокритичність як професійно значуща якість прямо пов'язана із самооцінкою, саморозумінням, саморефлексією. У працях, присвячених вивченню самооцінки у професійній діяльності, підкреслюється думка про те, що вона виконує регуляцію діяльності, є важливим показником професійного рівня спеціаліста [3, с. 64].

Система контролю, що реалізується за умови дотримання принципу бінарності, передбачає безпосередню участь студентів у процедурі оцінювання власних навчальних досягнень: безпосередньо при виставленні самооцінки, побічно – при виборі рівня виконання завдання. Таким чином, стає очевидним вплив системи контролю на становлення та розвиток критичності та самокритичності студентів як професійно значущих якостей.

Організованість як якість особистості є однією з найважливіших передумов успішної професійної діяльності. Ця якість ґрунтується на потребах та інтересах особистості, існує як внутрішня готовність до дії, виявляється як більш-менш енергійна самодіяльність, спрямована на перетворення різних галузей дійсності і самих суб'єктів, а також на перетворення самого себе.

Дослідження й аналіз літератури з цього питання дають нам змогу виявити такі прояви цієї якості:

- вміння планувати свої дії при вирішенні необхідних завдань;
- вміння виділяти та вирішувати найбільш значущі на цьому етапі завдання;
- вміння складати і реалізовувати план власної діяльності;
- вміння підпорядковувати свої дії цьому плану;
- вміння приймати необхідне рішення без зволікання;
- вміння розподіляти свої сили відповідно до труднощів вирішуваних завдань;
- вміння виявляти творчість, активність, ініціативність.

Розглядаючи проблему формування організованості у студентів, слід зауважити, що окремі дослідники [4] відзначають пряму залежність ступеня організованості студентів від реалізованої в процесі викладання системи контролю: систематичний контроль є основою спонукання студентів до прояву організованості.

Ми вважаємо, що система контролю може забезпечити розвиток організованості студентів, оскільки привчає їх не тільки до систематичної роботи з оцінювання власної діяльності, а й вчить студента адекватно розподіляти зусилля, що витрачаються на вирішення завдання, оцінювати свої можливості для виконання завдань певного рівня навченості. Велике значення в системі вищої освіти має формування і розвиток самоконтролю, що відзначається і деякими дослідниками [5; 6].

Самоконтроль є основою для успішного здійснення професійної та самоосвітньої діяльності студентів: формування навичок самоконтролю дає змогу розвивати у студентів здатність не тільки проектувати і використовувати моделі для опису і прогнозування різних явищ, а й здійснювати їх якісний і кількісний аналіз і адекватно представляти результати своєї розумової діяльності відповідно до вимог Державного стандарту.

Самоконтроль передбачає вміння студентів знаходити, виправляти і запобігати помилкам у власній діяльності, тобто порівнювати власні дії із запропонованим еталоном. У дидактичному контексті матеріалізованим показником сформованості вмінь і навичок самоконтролю є запобігання, впізнання та виправлення помилок у процесі виконання навчальних дій [1].

Разом з тим виправлення помилок не є, на нашу думку, єдиним показником сформованості певного рівня самоконтролю, оскільки свідомий підхід до контрольних процедур з боку студента, в першу чергу, має на увазі знання закономірностей помилок і, отже, здатність не тільки виправити, а й пояснити походження і причину допущеної помилки. Дотримання цієї умови дає змогу оптимізувати діяльність студентів. Тому видається доцільним конкретизувати характеристику сформованості рівнів самоконтролю за рахунок введення додаткового критерію – вміння діагностувати допущену помилку (визначити причину її появи і намітити шляхи її усунення).

Організованість створює реальний фундамент для успішної діяльності фахівця. Вона виражається у визначенні відповідних форм організації й виконання професійних завдань. Підготовленість полягає в наявності у фахівця відповідних знань, умінь і навичок. Важливу роль нарівні з іншими видами підготовленості фахівця відіграє професійно-психологічна підготовленість, що виступає як передумова успішного виконання професійної діяльності.

Висновки. Отже, організованість має позитивний вплив на формування професійно значущих якостей особистості майбутнього фахівця.

Список використаної літератури

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология : учебник для вузов / И.А. Зимняя. – 2-е изд., доп., испр., и перераб. – М. : Логос, 2001.

2. Бордовский Т.А. Управление качеством образовательного процесса / Т.А. Бордовский, А.А. Нестеров, С.Ю. Трапицын. – СПб. : РГПУ, 2001.
3. Липкина А.И. Критичность и самооценка в учебной деятельности / А.И. Липкина, Л.А. Рыбак. – М. : Просвещение, 1968.
4. Нетрадиционные формы и методы обучения и контроля качества знаний / под ред. Н.П. Макаркина. – Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 1994.
5. Дьяченко М.И. Психология высшей школы : учебное пособие для вузов / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн : Изд-во БГУ, 1981.
6. Пидкасистый П.И. Психолого-педагогический справочник преподавателя высшей школы / П.И. Пидкасистый, Л.М. Фридман, М.Г. Гарунов. – М. : Педагогическое общество России, 1999.
7. Волкова Н. Проблема підготовки майбутніх економістів до управлінської діяльності / Н. Волкова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. 1 (5).
8. Зеер Є.Ф. Психология профессий : учебное пособие для студентов вузов / Є.Ф. Зеер. – М. : Академический проект ; Фонд “Мир”, 2005.
9. Шадриков В.Д. Деятельность и способности / В.Д. Шадриков. – М. : Логос, 1994.

Черемисова И.И. Профессионально значимые качества личности специалиста

В статье рассматриваются профессиональные качества личности. Обоснована важную роль организованности, которые являются важными, а именно организованность, которая создает реальный фундамент для успешной деятельности специалиста.

Ключевые слова: организованность, профессиональная деятельность, самоконтроль, самопонимание, самокритичность.

Cheremisova I. Professionally significant qualities of the individual specialist

The article touches upon the persons professional characteristics. The main important persons qualities, such as organization which makes a real base for successful activity of a specialist is viewed here.

Key words: organization, professional activity, self-control, self-understanding, self-criticism.